

Foto Anra Fax

Hur skriver man "Gud" musikaliskt?

Michaela Lundell har träffat kompositören och orkesterledaren Alexander Freudenthal.

Det första som händer när jag kommer hem till Alexander Freudenthal för att intervjua honom är att jag flyr upp på en stol. Den gulmagade flodsköldpaddan Ebba hasar runt på golvet, reser sitt randiga huvud och blinkar mot mig.

– Hon gör inget, säger Alexander Freudenthal lugnande och visar mig in i arbetsrummet. Där står en synt, en dator, några hundra orkesterpartiturer och ett tusental cd med klassisk musik.

– Jag extraknäckte på Skivspåret och Svala&Söderlund i några år för att betala mitt "missbruk", säger han.

– Jag kan inte påminna mig att jag någonsin tagit ut någon lön därifrån, däremot blev det en del skivor!

Vi går vidare till vardagsrummet. I en jättelik möbel under skivspelaren ryms 1 500 jazz-skivor.

Det har blivit Alexander Freudenthals signum: han blandar klassiskt, folkmusik

och jazz, enligt egen utsago "hämninglös". Ur skivsamlingarna plockar han fram några av sina inspirationskällor: basisten Charles Mingus, pianisten Sun Ra och holländska "Willem Breuker Kollektief".

– Det är tokig musik! säger Alexander Freudenthal när han sätter på en skiva med de senare.

– Många tycker att den här musiken är jätteirriterande. Jag tycker att den är befriande. Den har mycket humor!

Jag får lyssna på en Ouvertyr och kan konstatera släktskapet mellan Willem Breukers och Freudenthals egen musik: samma intensitet och energi, samma snabba kast mellan olika stilar och taktarter. Efter en minut och 23 sekunder har man gått igenom stora delar av musikhistorien.

Alexander Freudenthal är kanske mest känd för sitt "Freudenthal Yiddish Big Band" (FYBB), sjuttonmannakorkester som framträder med nyskapande synteser av storband och klezmer, med allt

från Papirossen Boogaloo – ett svängigt jazzarrangemang av den gamla älskade jiddischlåten – till "110th Street Nigun" – ett tänkt soundtrack till en fiktiv chassidisk deckar-tv-serie från 70-talet (Alexander Freudenthal kallar det "spionklezmer").

Men han har också skrivit teatermusik (pjäsen "En schäfer utan tänder" på Rosenlundsteatern i Stockholm, 2005), signaturmelodin till Judiska närradion i Stockholm och tre beställningsverk till Judiska Museet i Stockholm. Det första, "Work in progress", var tre musikaliska porträtt av kända judar till museets Andy Warhol-utställning 2001. Det andra, "Kabbalah Sketches" för sextett, skrevs till museets kabbala-utställning 2002 och det tredje, "Sachs: I-V", till utställningen om Nelly Sachs och Lotte Laserstein 2005.

När intervjun äger rum är det en månad kvar till urpremiären av "Concerto for Cello and Yiddish Big Band" i Stora synagogan i Stockholm.

SEDAN ETT PAR MÅNADER tillbaka kan han ägna musiken mer tid. Han har gått ner i tjänst som judendoms- och musiklärare vid högstadieskolan Vasa Real i Stockholm och undervisar nu bara en dag i veckan. Utöver det ger han gymnasiekurser i judendom i Religionsskolans ("relens") regi.

– Det är ekonomiskt helt oansvarigt, säger Alexander Freudenthal. Men det går tack vare att jag har en förstående och uppmuntrande fru som stöttar mig i mina galenskaper.

Hans fru Jessica är sångerska i FYBB, lillebror Jakob spelar elgitarr i orkestern och första låten på live-skivan "Who's afraid of the Big Band Jews?" som spelas in på Mosebacke Etablissement i april i år, heter "Fetter Peter's Freilach", tillägnad pappa (tillika konstnären) Peter Freudenthal.

– Melodin skapades på pappas dragspel av Hans Nyman, berättar Alexander Freudenthal.

Familjen och musiken hör ihop i hans liv. Det började när han var riktigt liten då hans pappa tvingade honom att öva på klarinetten.

– Det var jobbigt ibland, men jag är tacksam för det idag, säger han.

När han gick över till cello spelade han trio tillsammans med sin bror (fiol) och pappa (piano). Det kom ofta goda vänner och bekanta och spelade i det freudenthalska hemmet. På landstället utanför Linköping arrangerade familjen musikdagar. Farfar var dirigent och altviolonist, farmor var cellist och pianolärarinna. Farbror Otto är pianist, dirigent och klassisk kompositör.

Utöver klarinet- och cellolektionerna i barndomen har Alexander Freudenthal ingen formell musikalisk utbildning.

Liksom fadern är autodidakt inom måleriet har Alexander lärt sig komponera på egen hand.

– Det finns en rebellisk och envis "jag gör som jag vill"-tradition i familjen Freudenthal, säger han.

– Jag har ingen mentor, men jag måste erkänna att jag pratar väldigt mycket med min pappa, framför allt vad gäller skapandeprocesser.

Han berättar också om sin mamma, socialantropologen Solveig Freudenthal, som har lärt honom mycket om olika kulturer.

– Hon har en outtömlig optimism och är ett stort stöd. Utan henne hade det inte gått!

DET JUDISKA ÄR en självklarhet i Alexander Freudenthals musik. "Man kan inte hoppa över sin egen skugga", förklarar han, men det judiska är mycket mer medvetet och genomtänkt än så. Utöver att han lånar ur den östeuropeisk-judiska musikskatten och använder mollklingande klezmerskalar väljer han att gestalta judiska begrepp och erfarenheter. Ett exempel är "Immigrant Suite" som skildrar östeuropeiska judar som immigrerar till New York. Ett annat exempel är den tidigare nämnda "Kabbalah Sketches", som utgår från den lurianska 1500-tals-kabbalan och försöker gestalta några av dess centrala begrepp, såsom *tehom* ("urhavet" ur vilket allting skapats), *tsim-tsum* (den allestädes närvarande Gudens tillbakadragande för att ge plats åt Skapelsen) och *tikkun olam* (människans uppgift att förbättra världen).

Den första av de fyra satserna heter "Kadosh" (Helig), vilket är ett av många namn på Gud. Hur skriver man förresten "Gud" musikaliskt?

– Det blev en melodi som i alla fall har Guds rytm, svarar Alexander Freudenthal, som använde "Det Heliga Namnets" siffervärde (de hebreiska bokstäverna *jod, hej, vau, hej* motsvarar siffrorna 10, 5, 6 och 5) när han komponerade stycket.

Den tredje satsen ("Tsim-tsum") börjar extremt högt i tonläge, med flöjt, och extremt lågt, med trombon, för att symbolisera att det inte finns någon plats för människorna. När det gudomliga lämnar plats tar andra instrument ("människlighet") över.

Ett annat stycke, "The Moish", som man kan lyssna till på www.fybb.se, kom till på en liten pappersservett i Amsterdam.

– Alla gör tolkningar av Duke Ellington. Så jag frågade mig: "Kan man göra klezmer av Ellington?"

Alexander prövade att göra en parafra på "The Mooche" från 1928. Den gamla jazzlåten förvandlades till en hysterisk klezmerlåt i 6/4-takt. En ess-moll-blues blev en ess-dur-klezmer. "The Moish" var född.

HAN SÄTTER SIG VID Apollo-pianot. På notstället ligger ett handskrivet notblad med en titel på jiddisch. "Der schluf" (Sönnen) är en av fjorton dikter han fått av Irving Albert, en morbror till en bekant.

"Hur skönt är det inte att ligga och räkna fåren ... innan man vaknar till nya, friska sorger ..." översätter Alexander Freudenthal fritt.

– Den är precis så sentimental som en jiddischdikt ska vara! utbrister han. Plötsligt börjar han sjunga och spela. Det svänger rejält.

– Jag funderade på en introduktion här, säger han och för pennan till pappret.

Kompositören fick bevisligen just en ny idé.

FOTO Michaela Lundell

FYBB på Mosebacke

Showen "Who's afraid of the Big Band Jews?" med Freudenthal Yiddish Big Band är tillbaka, denna gång i sällskap med artisten och författaren Henry Bronett.

Den 12, 19, 26 november och 10 december kan man se och höra dem på Mosebacke Etablissement i Stockholm.